

Radchenko, O.B. Psychological factors behind organizational conflicts in vocational schools. The article analyzes the effects of psychological factors on manifestations and character of organizational conflicts in vocational schools. The sample included masters of vocational training and teachers of general and special subjects. The author discusses potential conflictedness coefficients of vocational school staff by the professional activities prone to conflict situations as well as analyzes engineering teachers' conflict strategies. Investigating the effects of staff's potential conflictedness on the presence of organizational conflicts in various professional activities the author found the following main causes for organizational conflicts: conflicts with managers occurred mainly because of 'the attitudes toward work and quality and amount of individual work'; conflicts with teachers of general and special subjects were created by 'the attitudes toward work and quality and amount of individual work', 'the levels of moral attributes' and 'the level of innovative attributes'; conflicts with the masters of vocational training were caused by 'the levels of moral attributes' and 'the levels of managers' leadership skills.' Analysis of the links between organizational characteristics and manifestations of conflicts in vocational schools and conflict strategies found that the teaching staff's leading conflict strategy was 'compromise' while the least used strategy was 'cooperation.'

Keywords: vocational schools; organizational conflicts; psychological factors in organizational conflicts; potential conflicts; conflict strategies; types of organizational conflicts.

Відомості про автора

Радченко Ольга Борисівна – кандидат психологічних наук, науковий кореспондент лабораторії організаційної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Бердянськ, Україна.

Radchenko, Olga Borysivna, PhD, scientific correspondent, Laboratory of organizational psychology, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAPS Ukraine, Berdyansk, Ukraine.

E-mail: olga.br@online.ua

Отримано 21 січня 2015 р.

Рецензовано 12 лютого 2015 р.

Прийнято 27 лютого 2015 р.

УДК 159.923.2

Сингаївська І.В.

ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

Сингаївська І.В. Особистісні якості викладача як передумова його професійної успішності. У статті обґрунтовано актуальність дослідження особистісних якостей викладача як передумови його професійної успішності. Проаналізовано особливості особистості викладача як системоутворюючого фактора для досягнення успішності в професійній науково-педагогічній діяльності. Описано специфіку особистісних якостей і психологічних станів викладача, а також його індивідуальної мотиваційно-ціннісної системи. Накреслені перспективи подальших досліджень особливостей особистості викладача як чинника його професійної успішності.

Ключові слова: професійна успішність, професіоналізм, особистісні якості, мотиваційно-ціннісна система, наратив, професійний архетип.

Сингаевская И.В. Личностные качества преподавателя как предпосылка его профессиональной успешности. В статье обосновано актуальность исследования личностных качеств преподавателя как фактора его профессиональной успешности. Проанализированы особенности личности преподавателя как системообразующего фактора для достижения успешности в профессиональной научно-педагогической деятельности. Описано специфику личностных качеств и психологических состояний преподавателя, а также его индивидуальной мотивационно-ценностной системы. Начерчены перспективы дальнейших исследований особенностей личности преподавателя как фактора его профессиональной успешности.

Ключевые слова: профессиональная успешность, профессионализм, личностные качества, мотивационно-ценностная система, наратив, профессиональный архетип.

Постановка проблеми. Розвиток особистості, виявлення її психологічних особливостей є ключовою проблемою у дослідженні процесів, пов'язаних із досягненням професійної успішності. Особистість викладача є системоутворюючим фактором для успішного виконання професійної науково-педагогічної діяльності. Крім того, професійне буття особистості зазвичай втілюється в її професійній поведінці та відображується в її світогляді. З'ясувати сутність професійної успішності викладача вищого навчального закладу видається можливим саме завдяки вивченню специфіки його особистісних якостей і психологічних станів, а також індивідуальної мотиваційно-ціннісної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особистості в рамках професійної діяльності є однією з актуальних і динамічних галузей психології, про що свідчать численні публікації

вітчизняних і зарубіжних вчених (Г. Балла, І. Беха, О. Бондарчук, С. Гарькавця, Л. Дикої, О. Донченко, А. Журавльова, Э. Зеера, В. Зливкова, Л. Карамушки, В. Крайнюк, С. Максименка, Г. Олпорта, В. Онищенко, В. Семиченко, О. Сергєєнкової, Т. Титаренко, К. Холла, В. Ямницького). Спостерігається тенденція подолання наукової традиції щодо розгляду даної проблематики лише в контексті психології праці і професійної діяльності. Останнім часом переважають дослідження, де поєднуються буттєвий, ціннісний і професійний простір особистості. Внаслідок цього психологічний зміст професійної успішності збагачується певними теоретичними аспектами щодо інтеграції та структурування уявлень про цінність професії для окремої особистості; усвідомлення важливості професійної рефлексії; визначення та узгодження цілей і засобів досягнення професійних перспектив і реалізації стратегій професійної успішності тощо.

Варто зазначити, що разом із визначенням спрямованості професійної діяльності, формуванням та уточненням особистісних професійних цілей, здійснюється постійний професійний вибір, а відтак професійний розвиток і професійне самовизначення. Науковцями (Н. Андрєєва, Л. Балецька, Д. Белова, В. Гупаловська, С. Максименко, В. Москалець, Т. Приходько, М. Худишева) виокремлюється ряд показників професійного самовизначення, зокрема: професійний статус, рівень професійної ідентифікації, рівень задоволеності своєю професійною підготовкою і діяльністю, ціннісна спрямованість фахівця, професійна мотивація, емоційний стан, рівень професійних домагань, рівень визначеності і конкретності життєвих і професійних цілей, професійна активність, рівень реалізації особистісного потенціалу, наявність перспектив професійного та особистісного зростання тощо.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз особистості викладача як системоутворюючого фактора для досягнення успішності в професійній науково-педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Дослідження особистості викладача як суб'єкта професійної діяльності та професійної успішності вимагає певного теоретико-методологічного інструментарію. Йдеться про необхідність інтеграції методологічних принципів і підходів з метою вияву сутнісних аспектів особистісного (а водночас професійного) саморозвитку та самовдосконалення. Відповідна методологія, а саме інтегративний підхід дозволить узгодити особистісну, теоретичну та практичну сферу досягнення професійної успішності у науково-педагогічній діяльності викладача. При цьому:

- *теоретична сфера* свідчатиме про відповідний рівень професійної готовності (освіта, рівень теоретичних знань тощо) викладача до успішного виконання своїх обов'язків;
- *практична сфера* відобразатиме рівень професійних здібностей, компетенцій, досвіду, а також способів (організаційні, комунікативні, поведінкові тощо) їх застосування у професійній діяльності;
- *особистісна сфера* забезпечуватиме ціннісно-сміслові та мотиваційні ресурси для досягнення цілей професійної успішності.

Особистісні якості викладача безпосередньо впливають та обумовлюють його працездатність, задоволеність працею, рівень професійної відповідальності. До названих можна додати ще цілий ряд особистісних якостей, що виділяються дослідниками як професійно важливі для успішного здійснення науково-педагогічної діяльності: самоконтроль, емоційна стійкість, рефлексивність, гнучкість, креативність, відкритість, моральність тощо [3; 6; 21; 23; 24 та ін.]. Водночас особистісні особливості кожного викладача визначаються певною системою взаємодій, що істотно відбивається як на самому викладачеві, так і на його професійній діяльності та її результатах.

Отже, досліджуючи особистісні якості викладача, доцільно взяти до уваги теоретичні висновки С. Максименка про те, що «особистість є складною системою, що саморозвивається. Для того, щоб ... дослідити саму особистість, ми маємо створити такі способи і форми вивчення, які б не переривали і не зупиняли його штучно, а викликали, співіснували б із ним. В ідеалі це є співіснування за принципом сполучальності (Г. Костюк): ми повинні дати змогу особистості (об'єкту вивчення) вільно функціонувати і розвиватися за власними законами, але, водночас, надавати їй керовано такі можливості (природні і соціальні), які підлягають емпіричній фіксації і верифікації» [10, с. 12].

Важливість урахування особистісних якостей підтверджується й психологічними дослідженнями розвитку інтелекту вченого та його впливу на ефективність, зокрема, наукової діяльності. Як відомо, не можна встановити прямий кореляційний зв'язок між високорозвиненими інтелектуальними здібностями і наступними науковими відкриттями або успішною професійною діяльністю.

Більше того, часом розвинутий інтелект без морального підкріплення стає так званим «злим генієм» і може зашкодити не лише окремій людині, а цілому поколінню і навіть людству. Відтак

морально-ціннісний вплив викладача на студента може бути як позитивним, так і негативним. Останній посилюватиметься внаслідок зростання негативних тенденцій в особистісному та професійному житті викладача. Зокрема, за низького рівня особистісної та професійної відповідальності психологічна і моральна шкода, завдана викладачем, може бути досить відчутною (і в рази більшою, ніж неясні теоретичні знання) з огляду на подальше професійне майбутнє студента.

З огляду на вищезазначене, вивчення особистісних якостей, що слугуватимуть умовою професійної успішності викладача, доцільно здійснювати, опираючись на попередній досвід і напрацьовані теоретико-методологічні підходи. Це означає, по-перше, врахування психоаналітичних (З. Фрейд, К. Юнг), диспозиційних (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Г. Айзенк), соціально-когнітивних (А. Бандура, Дж. Роттер), гуманістичних (Е. Фромм, А. Маслоу), феноменологічних (К. Роджерс), соціокультурних (К. Хорні) та інших концепцій особистісного розвитку. По-друге, слід зважати на біполярну природу людини, крайніми полюсами якої, за Л. Х'еллом і Д. Зіглером, виступають: свобода – детермінізм; раціональність – ірраціональність; холізм – елементалізм; конституціоналізм – інвайронменталізм; змінність – незмінність; суб'єктивність – об'єктивність; проактивність – реактивність; гомеостаз – гетеростаз; пізнавальність – непізнавальність [19].

Така *«парність» або поєднання протилежностей стає джерелом особистісного розвитку.* Кожний новий етап професійного вдосконалення додає нові внутрішньоособистісні та міжособистісні полюси. Внутрішні та зовнішні протиріччя потребують, насамперед, психологічного вирішення з метою запобігання можливих негативних явищ, пов'язаних зі зміною соціальних умов, професійних вимог, характеру міжособистісних стосунків тощо. З огляду на спрямованість професійної діяльності особистісна та професійна активність викладача може вибудовуватися в межах полюсів «успішності – неуспішності».

Сама система сучасної вищої освіти є багатополосним явищем. Для сучасного фахівця недостатньо лише глибоких і якісних теоретичних знань. Неодмінною умовою професіоналізму стають професійна та психологічна культура, світоглядні та моральні настанови, а також особистісно-ціннісна складова професійної діяльності. Отже, суттєвої ваги набирає акмеологічний вектор вдосконалення не лише професійної діяльності, особистісного професіоналізму, а й особистісних (насамперед, психологічних) якостей викладача.

Акмеологічний підхід дозволяє проаналізувати та переосмислити професійну діяльність та особистісні якості викладача вищого навчального закладу крізь призму наукової конкурентоспроможності, педагогічної майстерності, професійного іміджу та інших чинників, що сприяють досягненню його професійної успішності. Йдеться, зокрема, про посилення ролі акмеологічної компетентності як інтегральної здатності особистості викладача здійснювати свій професійний розвиток, задіюючи наявні психологічні ресурси та постійно оцінюючи свій особистісний і науково-педагогічний вплив на інших учасників освітнього процесу.

Останнім часом дослідники в галузі психології освіти та психології професійної діяльності приділяють багато уваги проблемам розвитку ціннісного потенціалу науково-педагогічних працівників. У світлі переосмислення та формування нової парадигми вищої освіти в Україні актуалізуються питання осучаснення сутності, змісту і структури педагогічного професіоналізму як акмеологічної категорії, акмеологічних засад професійного становлення та розвитку викладачів, їх особистісних стратегій досягнення професійної успішності [1; 5; 9; 14; 16; 18 та ін.].

Наявність акмеологічних компетенцій свідчить про сформовану систему особистісних та професійно значущих якостей викладача; високий рівень теоретичної підготовленості та практичного досвіду науково-педагогічної діяльності. У ракурсі досліджуваної проблематики сформована акмеологічна компетентність вказує на:

- високий рівень особистісного переосмислення та переживання набутих знань та їх трансляцію в ціннісному сенсі та значенні;
- переважання в психологічній структурі професійної мотивації готовності реалізувати стратегії досягнення успішності згідно з ціннісними настановами та переконаннями;
- розвиненість емоційного інтелекту, емпатії, комунікативних здібностей, позитивного мислення;
- узгоджену особистісно-професійну єдність теоретичних знань, особистісного світогляду, професійного досвіду та поведінки викладача.

Вищезазначене має функціонувати на тлі постійного самоаналізу, самооцінки з урахуванням громадської думки та оцінки особистісних досягнень з боку професійного середовища. Як справедливо

підкреслюють О. Бородуліна та А. Портнова, акмеологічна компетентність є системною взаємодією і взаємообумовленістю мотиваційних, інструментально-операційних, рефлексивно-оцінних і перцептивно-регулятивних компетенцій викладача [4].

У такий спосіб можна подати і цілу систему професійної діяльності, де важливу роль відіграє особистісно-ціннісна складова. Актуалізація особистісних цінностей у поєднанні з особистісними здібностями та професійно значущими якостями уможлиблює успішний перебіг професійної діяльності та досягнення позитивних результатів.

Загалом можна стверджувати, що застосування акмеологічного підходу сприяє формуванню сильної мотивації до професійного і особистісного розвитку. Слід також підкреслити, що досвід акмеологічних досліджень дозволяє здійснювати порівняльний аналіз професійної діяльності та професійної успішності викладачів ВНЗ. Йдеться про можливість виявлення різних варіантів успішної професійної поведінки, формуючи систему відповідних критеріїв. Водночас певний акмеологічний алгоритм уможлиблює процес узагальнення досягнутих професійних результатів і створення стратегій подальшого професійного розвитку. При цьому психолого-акмеологічна діагностика¹ спрямована, насамперед, на визначення особистісних якостей, що відповідають викладацькій професії та сприяють її успішній реалізації.

Ціннісна позиція викладача може визначатися як певний дискурс, коли задекларовані особистісні цінності (у тому числі професійні) відповідають та узгоджуються з його життєвою позицією. У протилежному випадку цінності залишаються певним ідеалом, абстракцією. Донести свою ціннісну позицію до студента може викладач, котрий володіє достатнім інтелектуальним, комунікативним потенціалом і водночас використовує відповідні вербальні засоби. Варто підкреслити, що невідповідність професійної поведінки задекларованим цінностям може суттєво зашкодити у досягненні професійної успішності викладача ВНЗ. Тому визначення індивідуальної стратегії досягнення професійної успішності необхідно здійснювати, керуючись принципом несуперечливості особистісних та професійних засад. Йдеться про те, що викладач сприймається студентами як певний взірець з відповідною системою цінностей, а «взірець як реальне або сконструйоване обличчя має мотивувати до наслідування» [8, с. 128].

Виникає нагальна потреба в нових дискурсах – теоретичних, освітніх, професійних, поведінкових тощо – для переосмислення професійних ролей викладача та відповідних особистісних якостей для їх успішної реалізації. Водночас актуалізується застосування дискурсивного та наративного підходів [2; 11; 15; 17; 22] у психологічних дослідженнях особистісного розвитку, за допомогою яких стає можливим пояснення психологічних (насамперед, психолінгвістичних) алгоритмів соціальних взаємодій та конструювання ідентичностей.

Зокрема, дискурсивний підхід уможлиблює пояснення формування особистісної ідентичності як взаємодії індивідуального та соціального досвіду. Особлива роль у цьому процесі відводиться комунікативним практикам. У викладацькій діяльності ефективний комунікативний дискурс є необхідною умовою успішних особистісно-професійних взаємодій. При цьому процес ідентифікації особистісного «Я», на думку дослідників з Единбурзького університету Б. Бенвелла та Е. Стоке, є результатом дискурсивних практик [20].

У професійній діяльності викладача дискурс слугує механізмом узгодження певних знакових систем для взаємопорозуміння між учасниками освітнього процесу. Аналіз використовуваних дискурсів може слугувати одним із засобів оцінки педагогічної майстерності викладача та рівня і глибини його теоретичних знань.

Натомість наративний підхід стає у нагоді, коли необхідно інтерпретувати ті чи інші дискурсивні форми людської поведінки. З психологічної точки зору важливим є спосіб конструювання особистісного «Я» викладача за допомогою наративу. Йдеться про особистісні здібності, важливі для викладача як інтерпретатора теоретичних знань (передусім, інтелектуальні та аналітичні). Донести інформацію, при

¹«П'ятифакторний особистісний опитувальник» Р. МакКрає і П. Коста («Велика п'ятірка»); «Короткий індекс самоактуалізації» (SI) А. Джонса, Р. Крендела; «Самоактуалізаційний тест» (САТ) Е. Шострома; «Шкала ясності Я-концепції» (SCC) Д. Кемпбела; багатофакторний особистісний опитувальник (16 PF) Р. Кеттелла, копінг-тест Р. Лазаруса і С. Фолкмана та ін.

цьому не спотворити її, запропонувати сучасне об'єктивне бачення подій – ці та інші комунікативні якості особистості можуть стати визначальними у професійній діяльності викладача.

Водночас слід підкреслити необхідність постійного особистісного та професійного самовдосконалення викладача, щоб завжди бути на часі, орієнтуватися в соціальних та теоретичних новелах, мати змогу їх фахової інтерпретації. Відтак чутливість наративу до часового модусу людського існування дозволяє зрозуміти специфіку змін в особистісній ідентифікації (зокрема, викладача вищого навчального закладу). Своєрідною схемою для пояснення цієї специфіки може слугувати схема наративу Дж. Брунера: «наратор, що знаходиться «тут і зараз», зобов'язується описати дії героя «там і тоді», героя, який носить його ім'я. Він повинен привести у відповідність минуле з сьогоденням таким чином, щоб герой і наратор зрештою злилися і стали однією людиною, з єдиною свідомістю. Отже, для того щоб привести героя в точку, де він стає наратором, потрібна теорія зростання або, принаймні, трансформації» [22].

В узагальненому вигляді *наратив* – це сукупність певних лінгвістичних і психологічних структур, переданих культурно-історично шляхом, обмежених рівнем мовної майстерності і соціально-комунікативних здібностей особистості (у нашому випадку – викладача). Наративна домінанта дискурсивної діяльності обумовлена психологічними особливостями особистості, які можна виявити, аналізуючи її мовленнєвий стиль та мовні практики. Стильовий різновид наративної дискурсії особистості викладача характеризується рядом лексичних, семантичних характеристик і комунікативних стратегій. У рамках певного мовного стилю можна спостерігати прояв психологічної спрямованості (екстраверсивна чи інтроверсивна) та інших ознак психологічної структури особистості.

Заслуговує на увагу наукове бачення професійного архетипу як природного покликання до діяльності, як результату наповнення родової архетипної форми змістом професійних потреб особистості [12, с. 48]. Відтак пізнання професійного архетипу відбувається в процесі самоактуалізації особистості. Для викладача – це насамперед його педагогічна діяльність. Саме в лекційній аудиторії розкриваються не лише професійні, а й особистісні якості викладача, його індивідуальні особливості (часом неусвідомлювані). Самоактуалізуючись, тобто професійно вдосконалюючись, викладач постійно транслює певні смисли і у такий спосіб змінює своє світобачення і світобачення студента. У процесі науково-педагогічної діяльності використовуються певні символи, схеми, моделі з досвіду попередніх поколінь. Для того, щоб діяльність викладача була успішною, йому необхідно перевести на рівень свідомості використовувані символи та подати їх в певному емоційному забарвленні. Рівень емоційного переживання виштовхує колективне несвідоме з надр людського досвіду і актуалізує його в свідомості окремої особистості.

Емоційна складова є суттєвою у психологічній структурі професійної діяльності викладача. Емоційна спрямованість визначається ціннісною та мотиваційною сферами особистості, а також залежить від її психологічного типу (альтруїстичний, гностичний, романтичний, гедоністичний тощо) [7, с. 98–103]. Викладацька діяльність завжди супроводжується емоційними переживаннями та емоційними затратами, що може впливати на її результати як позитивно (задоволеність, захоплення працею), так і негативно (емоційне вигорання). Для досягнення та підтримання високого рівня професійної успішності важливою умовою є певний емоційний баланс особистості викладача, що безпосередньо залежить від його психічного стану та психологічних компетенцій. Розвиток останніх допомагає досягненню емоційної рівноваги в поєднанні різних видів професійної діяльності викладача.

Загалом усі емоційні стани особистості, необхідні для успішної професійної діяльності викладача, можна окреслити поняттям *емоційної культури*. Дослідження емоційної культури охоплює процеси самоуправління, саморегуляції емоційним станом, емоційними реакціями, а також здатність до емпатії, що дає змогу усвідомлювати власні переживання та переживання навколишніх, а отже, функціонально забезпечувати адекватний вияв поведінки та активне включення суб'єкта в певний суспільний простір [13, с. 151]. Емоційна культура викладача – це своєрідний «лакмусовий папір», що віддзеркалює професійну придатність і готовність до самореалізації в професійній діяльності.

Зрештою, які б особистісні якості не розглядалися (когнітивні, мотиваційні, ціннісні, комунікативні тощо), важливим є їх бачення крізь призму професійної успішності. Навколо останньої мають вибудовуватися особистісні стратегії досягнення успіху. Ставши на цей шлях, доведеться спочатку діяти в межах правил та норм, визнаних суспільством, як таких, що призводять до успіху. Однак, це лише перший крок, тобто досягнення успішності на рівні адаптаційних стратегій. Натомість

для реалізації стратегії самоактуалізації доведеться вийти за межі соціальної, культурної, професійної обумовленості, подолати певні стереотипи професійної поведінки.

Зрозуміло, що для утвердження в професійному середовищі, викладачу необхідно отримати позитивну оцінку своєї діяльності з боку інших учасників освітнього процесу. Втім професійна самоактуалізація пов'язана, насамперед, з втіленням особистісно значущих якостей і цінностей. Цінності і спосіб професійної поведінки стають своєрідним індикатором узгодженості напрямку діяльності в професійному середовищі, а також мірою співвіднесення окремої особистості з даним середовищем.

Отже, шлях до професійної успішності – це процес постійного узгодження особистісних та соціальних сенсів у професійній діяльності. Стратегія досягнення професійної успішності має базуватися на особистісній ієрархії значущих цілей; соціально прийнятних способах досягнення цих цілей; отримання соціально значущих результатів та особистісного задоволення від професійних досягнень.

Висновки. Досягнення професійної успішності потребує саморозвитку особистості викладача та відповідних особистісних якостей. У певному сенсі викладач має бути уособленням «харизматичної особистості». Завдяки своїй особистісній харизмі викладач позитивно впливає на інших учасників освітнього процесу і водночас досягає професійних успіхів.

Харизма для викладача – це певна сукупність особистісних (насамперед, психологічних) якостей, що дозволяє успішно реалізовувати поставлені цілі, а також мотивувати та переконувати інших в істинності своїх поглядів і способів професійної поведінки. У поєднанні з іншими особистісними якостями (наполегливістю, педагогічною майстерністю, експресивністю тощо) харизматичність може стати запорукою професійної успішності і основою особистісного розвитку.

Особистісні якості мають вплітатися в психологічну культуру викладача з метою формування успішних особистісних та професійних взаємодій. Сукупність психологічних знань (у тому числі для самопізнання), емоційної лабільності та рівноваги, мотиваційних, ціннісних і поведінкових особливостей, помножених на виразну особистісну харизму, сприятимуть як особистісному саморозвитку, так і професійним досягненням викладача вищого навчального закладу.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними є дослідження прояву особистісних якостей викладача у професійній діяльності на рівні смислових, ціннісно-мотиваційних, комунікативних та інших взаємодій. Також важливо дослідити особливості особистісної самоактуалізації як творчого самовдосконалення та самореалізації, що є важливим підґрунтям і необхідною передумовою професійного розвитку та професійної успішності викладача вищого навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Акмеологія – наука XXI століття: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 17 – 18 лют. 2011 р., Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Укр. акад. акмеол. наук / Ред.: В. О. Огнев'юк. – К., 2011. – 229 с.
2. Андреева Г.М. Презентации идентичности в контексте взаимодействия // Психологические исследования. – 2012. – Т. 5. – № 26 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psystudy.ru/index.php/num/2012v5n26/772-andreeva26.html>
3. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: уч. пособие для вузов / В. Бодров. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 511 с.
4. Бородулина Е.М., Портнова А.Г., Каган Е.С. Акмеологическая компетентность личности в профессиональной деятельности педагогов // Психологические исследования. – 2012. – Т. 5. – № 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psystudy.ru/index.php/num/2012v5n25/727-borodulina25.html>
5. Гладкова В. Акме-синергетичний підхід як методологія забезпечення якісної підготовки майбутніх менеджерів освіти / В. Гладкова // Наука і освіта. – 2011. – № 6. – 2011. – С. 45-47.
6. Деркач А.А. Акмеология в вопросах и ответах: Учеб.пособие. / Деркач А.А., Селезнева Е. В. – М.: МПСИ, Воронеж: НПО МОДЭК, 2007. – 248 с.
7. Додонов Б. И. В мире эмоций / Б. И. Додонов. – К.: Политиздат Украины, 1987. – 140 с.
8. Донченко О. Насильство, заборона і взірць як складові педагогічної свідомості / О. Донченко // Соціальна психологія. – 2005. – № 6. – С. 120-132.
9. Дубасенюк О. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід: монографія / О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, О.С. Березюк, С.С. Вітвіцька, О.М. Власенко; ред.: О.А. Дубасенюк; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2011. – 388 с.
10. Максименко С. Д. Генетико-модельючий метод дослідження особистості / С. Д. Максименко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.13. – С. 8-16.
11. Мельникова О. Дискурсивный подход к исследованию идентичности / О. Мельникова, Е. Кутковая // Вестник Московского университета. – Серия 14. Психология. – 2014. – № 1. – С. 59-71.
12. Морогин В. Методологические принципы ценностно-потребностного анализа профессиональной идентичности / В. Морогин // Теоретическая и экспериментальная психология. – 2010. – Т. 3. – № 4. – С. 44-61.

13. Нікіфорова Л. Структура та функції емоційної культури особистості / Л. Нікіфорова // Гуманітарні науки : наук.-практ. журн. – 2007. – № 2. – С. 150-154.
14. Подоляно Л. Аксиологічні параметри буття людини: контекст науки / Л. Подоляно // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2011. – N 2. – С. 9-14.
15. Преображенская А.О. Реализация позиции субъекта в автобиографическом нарративе / А. Преображенская. – Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2007. – № 4(1). – С. 142-150.
16. Проценко О. Акмеологічні засади формування професійної компетентності викладача вищого навчального закладу / О. Проценко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. – 2011. – № 6. – С. 295-303.
17. Турушева Ю. Особенности нарративного подхода как метода изучения идентичности / Ю. Турушева // Психологические исследования. – 2014. – № 7 (33) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psystudy.com/index.php/num/2014v7n33/932-turusheva33.html>
18. Хрипко С. А. Аксиологія освіти в сфері комунікативної культури: ціннісні акценти; комунікативні тенденції; дистанційний формат: навч.-метод. посіб. / Уклад.: С.А Хрипко; С.А Яценко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 270 с.
19. Хьелл Л. Теории личности: основные положения, исследования, применение / Л. Хьелл, Д. Зиглер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psylib.org.ua/books/hjelz01/index.htm>
20. Benwell B. Discourse and identity/ B. Benwell, E. Stokoe – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 308 p.
21. Boudreau J.W. Effect of personality on executive careers success in the United States and Europe / Boudreau J.W., Boswell W.R., Judge T.A. // Journal of Vocational Behavior. – 2001. – Vol. 58. – P. 53-81.
22. Bruner J.S. The narrative construction of reality / Bruner J.S. // Critical Inquiry. – 1991. – № 17. – P. 1-21.
23. Luft J. The Johari window, a graphic model of interpersonal awareness / Luft J., Ingham H. // Proceedings of the western training laboratory in group development. Los Angeles: UCLA, 1955. – P. 116-152.
24. Sutin A.R. Personality and career success: Concurrent and longitudinal relations / Sutin A.R., Costa P., Miech R., Eaton W. // European Journal of Personality. – 2009. – Vol. 23. – P. 71-84.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Акмеологія – наука XXI століття: матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф., 17 – 18 лют. 2011 р., Київ / Київ. un-t ім. В. Грінченка, Ukr. akad. akmeol. nauk./ Red.: V. O. Ognev'juk. – К., 2011. – 229 с.
2. Andreeva G.M. Prezentacii identichnosti v kontekste vzaimodejstvija // Psihologicheskie issledovanija. – 2012. – T. 5. – № 26 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://psystudy.ru/index.php/num/2012v5n26/772-andreeva26.html>
3. Bodrov V.A. Psihologija professional'noj prigodnosti: uch. posobie dlja vuzov / V. Bodrov. – М. PER SJe, 2001. – 511 s.
4. Borodulina E.M., Portnova A.G., Kagan E.S. Akmeologicheskaja kompetentnost' lichnosti v professional'noj dejatel'nosti pedagogov // Psihologicheskie issledovanija. – 2012. – T. 5. – № 25 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.psystudy.ru/index.php/num/2012v5n25/727-borodulina25.html>
5. Gladkova V. Akme-sinergetichnij pidhid jak metodologija zabezpečennja jakisnoji pidgotovki majbutnih menedzheriv osviti / V. Gladkova // Nauka i osvita. – 2011. – № 6. – 2011. – S. 45-47.
6. Derkach A.A. Akmeologija v voprosah i otvetah: Ucheb.posobie. / Derkach A.A., Selezneva E. V. – М.: MPSI, Voronezh: NPO MODJeK, 2007. – 248 s.
7. Dodonov B. I. V mire jemocij / B. I. Dodonov. – К.: Politizdat Ukrainy, 1987. – 140 s.
8. Donchenko O. Nasil'stvo, zaborona i vzirec' jak skladovi pedagogichnoji svidomosti / O. Donchenko // Social'na psihologija. – 2005. – № 6. – S. 120-132.
9. Dubasenjuk O. Profesijna pedagogichna osvita: akme-sinergetichnij pidhid: monografija / O.A. Dubasenjuk, O.C. Antonova, O.S. Berezjuk, S.S. Vitvic'ka, O.M. Vlasenko; red.: O.A. Dubasenjuk; Zhitomir. derzh. un-t im. I. Franka. – Zhitomir, 2011. – 388 s.
10. Maksimenko S. D. Genetiko-modeljujuchij metod doslidzhennja osobistosti / S. D. Maksimenko // Naukovij visnik Mikolajivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni V. O. Suhomlins'kogo. Serija: Psihologichni nauki. – 2014. – Vip. 2.13. – S. 8-16.
11. Mel'nikova O. Diskursivnyj podhod k issledovaniju identichnosti / O. Mel'nikova, E. Kutkovaja // Vestnik Moskovskogo universiteta. – Serija 14. Psihologija. – 2014. – № 1. – S. 59-71.
12. Morogin V. Metodologicheskie principy cennostno-potrebnoznogo analiza professional'noj identichnosti / V. Morogin // Teoreticheskaja i jeksperimental'naja psihologija. – 2010. – T. 3. – № 4. – S. 44-61.
13. Nikiforova L. Struktura ta funkciji emocijnoji kul'turi osobistosti / L. Nikiforova // Gumanitarni nauki : nauk.-prakt. zhurn. – 2007. – № 2. – S. 150-154.
14. Podoljanko L. Aксиологічні параметри буття людини: контекст науки / L. Podoljanko // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2011. – N 2. – С. 9-14.
15. Преобразованская А.О. Реализация позиции субъекта в автобиографическом нарративе / А. Преобразованская. – Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2007. – № 4(1). – С. 142-150.
16. Проценко О. Акмеологічні засади формування професійної компетентності викладача вищого навчального закладу / О. Проценко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. – 2011. – № 6. – С. 295-303.
17. Turusheva Ju. Osobennosti narativnogo podhoda kak metoda izuchenija identichnosti / Ju. Turusheva // Psihologicheskie issledovanija. – 2014. – № 7 (33) [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.psystudy.com/index.php/num/2014v7n33/932-turusheva33.html>
18. Hripko S. A. Aксиологія освіти в сфері комунікативної культури: ціннісні акценти; комунікативні тенденції; дистанційний формат: навч.-метод. посіб. / Уклад.: С.А Хрипко; С.А Яценко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 270 с.
19. H'ell L. Teorii lichnosti: osnovnye polozhenija, issledovanija, primenenie / L. H'ell, D. Zigler [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.psylib.org.ua/books/hjelz01/index.htm>
20. Benwell B. Discourse and identity/ B. Benwell, E. Stokoe – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 308 p.

21. Boudreau J.W. Effects of personality on executive career success in the United States and Europe / Boudreau J.W., Boswell W.R., Judge T.A. // Journal of Vocational Behavior. – 2001. – Vol. 58. – P. 53-81.
22. Bruner J.S. The narrative construction of reality / Bruner J.S. // Critical Inquiry. – 1991. – № 17. – P. 1-21.
23. Luft J. The Johari window, a graphic model of interpersonal awareness / Luft J., Ingham H. // Proceedings of the western training laboratory in group development. Los Angeles: UCLA, 1955. – P.116-152.
24. Sutin A.R. Personality and career success: Concurrent and longitudinal relations / Sutin A.R., Costa P., Miech R., Eaton W. // European Journal of Personality. – 2009. – Vol. 23. – P. 71-84.

Synhayivska, I.V. Personal qualities of university lecturers as prerequisites for their professional efficiency. *Personality development, knowledge of individual psychological characteristics is a key issue in studying professional efficiency-related processes. The personality of the university lecturer is an important factor in the successful implementation of their professional, scientific and educational activities. Finding out the essence of lecturers' professional efficiency will be possible due to knowledge of their personality traits and psychological states, as well as their individual motivational and value system.*

Latest research have been dedicated to existential, value and professional realms of personality. Consequently, the psychological content of professional efficiency has been enriched by certain theoretical aspects concerning integration and structuring of ideas about the value of the profession to the individual; awareness of the importance of professional reflection; identification of and agreement between objectives and means to achieve professional goals and implement strategies of professional efficiency, etc.

The integrative approach can agree personal, theoretical and practical aspects of professional efficiency in lecturers' research and educational activities. Achieving efficiency requires lecturers' personality self-development and their relevant personal attributes. Due to their personal charisma lecturers positively influence other participants in the educational process and at the same time achieve professional efficiency. Personal attributes should be part and parcel of lecturers' psychological culture in order to develop successful individual and professional interactions. The combination of university lecturers' psychological knowledge, emotional lability and balance, as well as motivation, values and behavioral characteristics will promote both their personal self-development and professional achievements.

Our further research will focus on university lecturers' personality traits in relation to their professional activities in the context of meaningful, communicative and other interactions as well as personal values and motivation.

Keywords: professional efficiency, professionalism, personal qualities, motivational value system, narrative, professional archetype.

Відомості про автора

Сингаївська Ірина Валентинівна, кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна.

Synhayivska, Irina Valentyivna, PhD, associate professor, professor, Department of Psychology, University of Economics and Law 'Krok', Kyiv, Ukraine.

E-mail: irasing@yandex.ru

Отримано 15 січня 2015 р.
Рецензовано 2 лютого 2015 р.
Прийнято 16 лютого 2015 р.

УДК 316.647.5:005.73:373

Терещенко К.В.

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ КОМПОНЕНТАМИ ТОЛЕРАНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ І РІВНЕМ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Терещенко К.В. Аналіз взаємозв'язку між компонентами толерантності персоналу традиційних та інноваційних закладів освіти і рівнем розвитку організаційної культури. *Зроблено емпіричне дослідження рівнів розвитку компонентів толерантності персоналу традиційних та інноваційних закладів освіти. Встановлено зв'язок між компонентами толерантності персоналу й індексом та складовими організаційної культури традиційних та інноваційних навчальних закладів. Інноваційні навчальні заклади відрізняються значно тіснішим зв'язком між компонентами толерантності персоналу й індексом та складовими організаційної культури, ніж традиційні. Констатовано прямий зв'язок між етико-нормативним компонентом толерантності персоналу традиційних навчальних закладів та індексом організаційної культури. Виявлено прямий зв'язок між етико-нормативним, діяльнісно-стильовим, особистісно-смісловим, когнітивним, ідентифікаційно-особистісним компонентами толерантності персоналу й індексом організаційної культури інноваційних навчальних закладів.*

Ключові слова: толерантність, компоненти толерантності, організаційна культура, індекс організаційної культури, складові організаційної культури, традиційні та інноваційні заклади освіти.